

Elävä kulttuuriympäristö

Rakennussuojelun haasteita, esimerkkinä Pispala

Rakennustutkija Hannele Kuitunen, Pirkanmaan maakuntamuseo, seminaarialustus 24.11.2006

Pispalan kaupunginosa on yksi kansallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä ja laajasti tunnettu, entinen työväen asuinalue. Alueen sosiaalinen rakenne ja rakennettu ympäristö on muuttunut viimeisten 30 vuoden aikana niin että työväen asuttamasta, vapaasti rakentuneesta asuinalueesta on tullut enemmän nukkumalähiön luonteinen. Alustuksessani pohdin Pispalan historiallisen rakennuskannan vaalimisen ongelmia ja mahdollisuuksia rakennussuojelusta vastaavan toimijan näkökulmasta.

Mikä Pispala on?

Pispala sijaitsee muutaman kilometrin päässä Tampereen keskustasta, suuren harjun laella ja rinteillä, Pyhäjärven ja Näsijärven välisellä kannaksella. Alueella on asuttu jo kivikaudella, mutta pisimpään tähän asti alue on ollut yhtenäisessä käytössä agraariympäristönä. Pispalan ja Hyhkyn maarekisterikylät ovat olleet pysyvän asutuksen ydin. Harjun laella kulkeva tie ja lähellä olevan Tammerkosken varren teollisuus ovat käynnistäneet alueen muuttumisen työväen asuinalueeksi. Pispalaa on rakennettu 1800-luvun lopulta alkaen kiihtyvällä vauhdilla. Luonteenomaista on ollut rakennusten

vapaa, maaston mukainen sijoittelu ja rakennustekniikan kirjavuus. Viimeisten vuosikymmenien rakentaminen 1970-luvulta peräisin olevaan asemakaavaan nojautuen on johtanut vanhojen rakennusten purkamiseen. Elämäntapojen ja asukasrakenteen muutos on heijastunut monin tavoin rakennettuun ympäristöön.

Pispalaa arvostetaan, yksittäistä rakennusta ei

Ongelma ei ole se, ettei Pispalaa arvostettaisi. Vallitsee lähes liikuttava yksimielisyys siitä, että Pispala on arvokas ja merkittävä osa Tampereen identiteettiä ja samalla osa kansallista kulttuuriperintöämme. Erimielisyyttä syntyy sen sijaan, kun keskustellaan yksittäisistä rakennuksista. Useimpien mielipiteenä on, ettei yksittäinen rakennus ole rakennushistoriallisesti niin merkittävä, että se pitäisi säilyttää. Tosi asia kuitenkin on, ettei historiallista, rakennettua Pispalaa ole ilman sen vanhoja rakennuksia. Purkaminen jatkuu edelleen.

Rakennussuojelun ongelma on kuin lankavyvyhti, joka muodostuu maan hinnasta, olemassa olevien rakennusten huonosta kunnosta tai riittämättömyydestä nykyisten asumistason vaatimusten täyttämiseen. Mukana on myös mielenkiintoisia maankäytön historiaan liittyviä piirteitä, kuten vanhat tonttien vuokrasopimukset, jotka umpeutuvat ja edellyttävät, että rakennuksen omistaja siistii tontin, siis purkaa sillä olevan rakennuksen. Mukaan voi lukea myös, tosin vähenevän joukon, rakennusliikkeitä, joita tonttimaa kiinnostaa. Perilliset ja perikunnat muodostavat oman mielenkiintoisen tapauksensa; monet vanhojen talojen omistajien jälkeläisistä haluaisivat tulla Pispalaan asumaan, mutta eivät voi missään nimessä kuvitella asuvansa vanhassa rakennuksessa. Paikka on rakas, mutta talolla ei ole merkitystä, siihen voi liittyä suorastaan negatiivisiakin tunteita. Peruskorjaajat ovat enimmäkseen rakennussuojelua tukeva joukko, vaikka joskus vaarana saattaa olla, että korjauksen jäljiltä vanhaa rakennusta ei enää ole.

Ratkaisua haetaan

Rakennusten säilyttämisen tueksi ryhdyttiin tekemään laajaa rakennusinventointia. Vuosien 2001-2005 aikana tarkastettiin ja dokumentoitiin koko Ylä- ja Ala-Pispala, Tahmela, Ansionkallio ja Hyhky. Yli 400 kohdetta tallennettiin museon tietokantoihin. Museo on jatkanut työtä alueella inventoinnin jälkeenkin ottamalla kantaa erilaisiin rakennushankkeisiin ja olemalla jatkuvassa yhteydessä asukkaisiin. Alueella on järjestetty asukastilaisuuksia, kiertoajeluita ja rakennusperintötapahtumia. Arkipäivää ovat myös maastokäynnit ja intensiiviset keskustelut talojen omistajien kanssa. On keskitytty myös keskustelemaan eri asukasryhmien kanssa; esimerkiksi varttuneempien pispalalaisten kanssa on järjestetty muistelutilaisuuksia. Tavoitteena on ollut kaiken kaikkiaan saada aikaan luonteva ja luottamuksellinen keskusteluyhteys viranomaisten ja asukkaiden välille. Tähän keskittyi

myös CIPECH-projekti (Citizen Perspective on Cultural Heritage and Environment), johon museo osallistui vuonna 2005 yhdessä latvialaisten, ruotsalaisten ja italialaisten partnereiden kanssa. Projektissa pohdittiin vuorovaikutuksen lisäksi, miten asukkaiden käsityksiä oman ympäristönsä arvoista voidaan kartoittaa ja miten ne voivat vaikuttaa viranomaistyöhön. Projektin kokeilukenttänä toimi Pispala.

Viimeisten kuuden vuoden työn tuloksista hyvinä voidaan pitää sitä, että rakennussuojelu on tehty näkyväksi. Yhä varhaisemmassa vaiheessa osataan ryhtyä selvittämään onko purettavaksi aiotulla rakennuksella arvoa. Yhä useammin käy myös niin, että tilanne kääntyy vanhan rakennuksen voitoksi. Huonona tuloksena voidaan pitää sitä, että rakennussuojelun näkyvyys on nostattanut myös ärtymystä ja uhmaa. Erityistä kritiikkiä on saanut osakseen inventoinnin toteuttaminen ilman asukkaiden aitoa osallistumismahdollisuutta.

Pispankatu herätti keskustelua

CIPECH-projektissa erityiseksi kohdealueeksi Pispalasta valittiin Pispankatu. Alueen asukkaat kutsuttiin keskustelemaan kotiympäristönsä arvoista ja ongelmista. Tilaisuudet eivät olleet yleisömenestyksiä, mutta niiden vaikutus oli ilmeinen: syntyi vilkasta keskustelua, joka jatkui vielä kadun varrella, ihmisten tavatessa toisiaan. Konkreettisenä hankkeena saatiin aikaan rakennuskonservatoripiskelija Tanja Vikmanin opinnäytetyönä Pispankatu 19:n kuntokartoitus ja korjaussuunnitelma, joka toivottavasti tukee omistajan pyrkimyksiä säilyttää tuo talo.

Tuoreita keskustelun avauksia kaivataan

Rakennuksia säilyttävät ihmiset itse; talon nykyinen omistaja, tuleva omistaja, peruskorjaaja, uudisrakentaja, vuokranantaja, perikunnan jäsen. Pispala on edelleen vetovoimainen kohde, mikä merkit-

see sitä, että alueella halutaan asua hinnalla millä hyvänsä ja työtä rakennetun ympäristön historiallisten piirteiden säilyttämiseksi täytyy jatkaa. Toisaalta on hyväksyttävä, että Pispala muuttuu ja sen pitää saada muuttua. On myös otettava huomioon, että vuorovaikutus, yhteydenpito ei enää voi kohdistua vain vanhojen rakennusten omistajiin vaan keskustelua pitäisi käydä myös uusien pispalalaisten kanssa. Pispala on ollut rakennussuojelukeskustelun ja aktiviteettien keskiössä pitkään eikä mitään muuta aluetta Tampereella ole tutkittu niin paljon kuin sitä. Ilmassa on selvää väsymystä, ehkä turhautumistakin. On selvästi tarpeen tehdä uusia, tuoreita avauksia alueen kehittämistä koskevaan keskusteluun. Yhtenä tällaisena on ainakin museon sisällä toiminut ajatus pohtia vakavammin rakennussuojelun sosiaalista ulottuvuutta: ihmisiä kodeissaan ja näitä koteja rakennussuojelun keskiössä. Ehkä tarpeen olisi myös antaa Pispalalle hengähdystauko?